

Eesti keel Igor Severjanini loomingus

Hübriididentiteeti toetav transkeelsus

IGOR KOTJUH

Kultuurilooliste isikute ja sündmuste käsitlemisel on oluline mõista nende kaasaega. Selleks tuleb arvesse võtta ajaloolist elukorraldust: keskseid institutsioone, seadusandlust, riigi sise- ja välispoliitilisi eesmärgi ning isegi selliseid detaile nagu käibel olev raha, selle väärtus, transpordivõrk ja teede olukord. Need aspektid aitavad paremini mõista omaaegseid sündmusi ja isikute tegutsemist.

Igor Severjanini (Igor Vassiljevitš Lotarjov, 4. (16.) V 1887 Peterburi – 20. XII 1941 Tallinn) elulugu, mis jaguneb Vene- ja Eesti-perioodiks, pakub siinkohal hea näite. Eestikeelsel lugejal võivad Severjanini suhtes olla kõrged ootused, kuid tema olukorda tuleb hinnata lähtuvalt ümbrusest, kuhu ta sattus, olles teistsuguse kultuuritaustaga kui vastsündinud Eesti Vabariigi oma. Severjanin kasutas enda kohta sõna *дачник* ('suvitaja'). Tema sõnu tuleb aga tõlgendada ettevaatlikult, kuna ta oli vastuoluline isiksus. Luuletuses „Sekstiin VI” kirjutas ta: „Эстонія, страна моя вторая” (Severjanin 1920: 87), mis tähendab „Eestimaa, mu teine riik”. Ka Henrik Visnapuu (1921: 128) tõlgendas Severjanini elulugu ja loomingut selle luulerea kaudu.

Suvitamise teemaga seoses meenutagem, et Severjaniniga tihedalt lävinud Siuru liikmed olid suvitajad, kes käisid Toilas puhkamas. Nii külastas ka Severjanin Toilat juba enne Eesti Vabariigi väljakuulutamist. Suvitamine kuurortlinnas oli tollal tavapärane ja Severjanini jaoks kujunes see olukord eriti pikantseks: Eesti ala kuulus veel Venemaa koosseisu, nii et riigipiire polnud ületada vaja, ent eesti keel ja kultuur olid ammu olemas, seega kultuuriliselt oli piiri ületamine tuntav. 1918. aasta tõi suure muutuse: Eesti iseseisvumine tähendas, et sama aasta jaanuaris pikemaks ajaks Eestisse kolinud Severjanin pidi kas Venemaale naasma või Eestis oma staatuse legaliseerima. Ta ei saanud enam olla pelgalt suvitaja.

Siinses artiklis avan ajaloolist tausta, et mõista Severjanini tegevust Eestis. Samuti keskendun tema suhtele eesti keelega. Selle kohta on levinud vastuolulist infot, mis on loonud müüdi, nagu poleks Severjanin suutnud eesti keelt omandada. Artiklis käsitlen seda müüti ning lähtun kolmest teesist: 1) Igor Severjanin oskas eesti keelt vähemalt algtasemel; 2) ta kasutas eesti keelt enda loomingus ning 3) tegi seda selleks, et väljendada uue kodumaaga seonduvat identiteeti.

Esimese teesiga seoses vaatlen Severjanini tööd eesti keele kallal Ofelia García (2017) transkeelsuse (ingl *translanguaging*) idee põhjal. Teist teesi avan Severjanini poeetilise tekstikorpuse kaudu. Kolmas tees kasvab välja eelmistest ning seda käsitlen Mihhail Bahtini kultuuride mitmehäälsuse (1963), Homi K. Bhabha kolmanda ruumi (1994) ja Wolfgang Welschi transkultuurilisuse (1994) raames.

Uurimuse suurem eesmärk on tõendada Igor Severjanini transkeelsuse (ja samuti algaja kakskeelsuse) kaudu hübriididentiteedi olemasolu.

Kultuurilooline taust

Severjanini kolimine Eestisse 30-aastase mehana 1918. aastal oli eripärane kahest perspektiivist. Venemaa ajaloo mõistes kuulus ta nende emigrantide hulka, keda hiljem hakati nimetama esimese vene emigratsioonilaine esindajateks. See laine kestis 1918.–1940. aastani ja hõlmas üle kahe miljoni inimese (Koznova 2011). Keegi neist ei olnud harjunud elama välismaal teises kultuuriruumis ega saanud toetuda eelkäijate kogemusele. Erinevad käitumismustrid, argielulised ja loomingulised eelistused, kogukonna ja üksikisiku valikud – see oli uus arenev olukord ja väljakutse vene kultuuri jaoks. Eesti üldsust tabas sarnane olukord 1944. aastal, kui põgeneti sellesama punavõimu eest Rootsi ja Ameerikasse, Saksamaale ja Austraaliasse. Siurulased Visnapuu ja Marie Under lootsid võõrsil olles samuti kui varasemad vene emigrandid, et peagi naasevad kodumaale, samal ajal oli tarvis hakkama saada võõras keskkonnas, harjuda uue rutiiniga.

Eesti Vabariigile oli sisserännanutega tegelemine samuti midagi uut. Vene pagulaskond koosnes:

1) puhtpoliitilistest põgenikest (tsaariaegse Venemaa poliitikud, Ajutisse Valitsusse kuulunud poliitiliste parteide liikmed, rahandus- ja kaubandusringkondadesse kuulunud inimesed ning vabade kunstide (*liberal arts*) esindajad); 2) sõjaväelastest ja -ametnikest ning tsiviilametnikest (kellest osa asusid Venemaa Keisririigist iseseisvunud piiririikides (Poolas, Baltikumis, Soomes) ja eelistasid pärast revolutsiooni sinna jääda, omandades seega emigrandi staatuse); 3) tavakodanikest (majanduslikel, aga ka poliitilistel põhjustel põgenenud keskklass ja talupojad, sealhulgas sünnijärgsed venelased, kes jäid iseseisvunud piiririikidesse); 4) mitmesugustest spetsiifilistest emigrantide gruppidest (nt juudid, kes põgenesid Ukraina pogrommide eest, 1921. aasta Kroonlinna mässus osalenud mereväelased, karjalased, ingerlased jt inimrühmad). (Belobrovtsseva, Meimre 2015: 29)

Severjanini kolimine oli osalt tingitud poliitilistest ja osalt isiklikest põhjustest, nagu olen varem kirjutanud: ta otsustas „kolida pikemaks ajaks Eestisse, et elada üle ärevad ajad sünnilinnas ning hoolitseda Petrogradist Toilasse kolinud haige ema eest” (Kotjuh 2023: 558).

Eesti pidi sellal tegelema eri tüüpi sisserändajatega, kuid vastsündinud vabariigi seadused olid migratsiooni, kodakondsuse, hariduse, keele, kultuuri ning rahvusvähemuste ja integratsiooni osas alles kujunemas. Tollast elukorraldust käsitledes on lihtne kalduda anakronismi, kommenteerida toonaseid sündmusi tänapäeva saavutuste valguses. Vähest keeleoskust tähistataks tänapäeval tasemega A1 või A2, kuid noores Eesti Vabariigis öeldi selle kohta lihtsalt, et inimene ei oska eesti keelt.

Eesti Vabariik ei muutunud kohe turvaliseks ja hästi korraldatud administratiivüksuseks. Ajutises valitsuses oli algusest peale olemas sõjaministri ametikoht, sest aastatel 1918–1919 tuli teha suuri diplomaatilisi jõupingutusi ja osaleda sõjategevuses, et vabaneda Saksa okupatsioonist. Suur võidupäev saabus 23. juunil 1919, kui eestlased alistasid Landesveeri Võnnu lahingus. Sellest kuupäevast sai 1934. aastal

riigipüha. Samuti seisis värske omariiklus silmitsi Punaarmee sissetungiga 28. novembril 1918, kui rünnati Narvat. Nõukogude Venemaa üritas okupeerida kogu Eesti Vabariiki, kuid Eesti suutis koos liitlastega vastu hakata. Sõjategevus lõppes vaherahuga 31. detsembril 1919 ja Tartu rahulepinguga 2. veebruaril 1920, milles Nõukogude Venemaa tunnustas Eesti iseseisvust *de jure* ning loobus „igaveseks ajaks kõigist suveräänõigustest [...] Eesti rahva ja maa kohta”. (Vabadussõda 2024)

Eesti Vabariigi algus ja küpsemine langesid kokku Severjanini Eesti-perioodi algusega, kui ta alles harjus uue eluga. Severjanin pidi jälgima Eesti elukorralduse arengut, et sammu pidada oma vastse kodumaaga. Üldiselt õnnestus tal see hästi. Paar näidet:

1. Riigikogu võttis kodakondsusseaduse vastu 1922. aasta sügisel (Kodakondsuse seadus 1922). Severjanin sai Eesti kodanikuks aga juba 1921. aasta suvel tänu kirjalikule palvele, mille ta oli 3. märtsil 1921 esitanud siseminist-rile, kasutades ära tollast õigusvaakumit (Kotjuh 2023: 564).
2. 1925. aasta veebruaris võeti Riigikogus vastu Eesti Kultuurkapitali seadus. Severjanin oli mitme aasta jooksul kultuurkapitali stipendiaat: aastatel 1926–1931 ja 1937–1940 (Kruus 1986). Märkimisväärne on, et ta oli stipendiumi esimeste saajate seas. Severjanin pidas end Eesti kirjanduselu osaliseks ja kultuurkapitali komisjoni jaoks oli ta loomeisik, kes edendab Eesti kirjandust.

Severjanini kontakt Eesti vastasutatud kultuuriinstitutsioonidega (kirjanike liit ja kultuurkapital) ning kursisolek stipendiumikonkurssidega hämmastab seetõttu, et ta elas pealinnast eemal Toilas. Kuigi toonane elu polnud koondunud Tallinna, tööta-sid kesksed kultuuriasutused ikkagi pealinnas. Tallinna ja Toila vahemaa on ligi 175 kilomeetrit. Asjaajamine pealinnas tähendas praktikas järgmist: kõigepealt oli tarvis läbida vahemaa Toilast raudteeni (umbes 8 km) ning sealt sõita Tallinna umbes neli tundi, ja sama pikk tee tagasi. Hoolimata elamisest kaugel provintsis jõudis luuletaja vajalike lahendusteni õigel ajal.

Severjanini käitumismuster uuel kodumaal oli suunatud kohandumisele ja omaks saamisele. Ta hankis selleks vajalikku infot ja tegutses vastavalt. Koda-kondsus, kultuurkapitali stipendium, kontaktide loomine tolle aja tähtsaimate auto-ritega (näiteks Siuru liikmetega), abielu eestlanna Felissa Kruudiga (1902–1957) ja sõprus Henrik Visnapuu perega – need isiklikud sündmused on samuti kooskõlas tema püüdlusega juurduda Eestis. Tõenäoliselt tõukus sellest ka tema võimalik lii-tumine Kaitseliiduga 1919. aastal (kui tal polnud veel Eesti kodakondsust), millest ta kirjutab ühes luuletuses (Kotjuh 2023: 565). Kui see infokild leiab kinnitust, saab Severjanini elulugu vaadelda Vabadussõja taustal.

Müüt „Severjaninil ei olnud keelte peale annet”

Severjanin orienteerus Eesti elus silmapaistvalt hästi, ent memuaristikast tuleb välja, nagu ta ei oleks osanud eesti keelt. Sellise hinnangu on jõudnud eri arvajad, kellel on selleks oma lähtekoht ja põhjus. Järgnevalt katsun selle müüdi lahti harutada, võttes ette konkreetseid tsitaate ja kommentaare neid.

Severjaninil ei olnud keelte peale annet, küllap oleks ta oma reisidel nii mõnigi kord hätta jäänud, kui kaasas poleks olnud Felissat, kes peale eesti ja vene keele valdas korralikult ka saksa ja prantsuse keelt. Severjanin ei õppinud isegi eesti keelt ära ja suurem osa tema eesti luule tõlkeist valmis Felissa abiga. (Šumakov 1985: 90)

Jüri Šumakovi seisukoha juures tekib mitu küsimust. Miks ta järeldas, et Severjaninil polnud keelte peale annet, kui ta lõi keerulisi poeetilisi tekste, kasutades peale tavapärase vene keele prantsuskeelseid sõnu ja luues omajagu neologisme? Selle põhjal võiks väita vastupidist: Severjanin oli keeleliselt andekas ja keeletundlik inimene.

Miks Šumakov väitis, et Severjanin ei õppinud ära „isegi” eesti keelt? Justkui oleks see lihtsam kui saksa või inglise keel, võtmata arvesse eesti keele morfoloogilist variatiivsust ning asjaolu, et Venemaalt tulnud inimese jaoks kuulub eesti keel teistsugusesse keelerühma, samuti erineb selle tähestik ja grammatika. Lisaks oli Eesti Vabariigi algusaastatel eesti keele õppeks vajalik metoodika alles kujunemisejärgus. Õigekiri oli samuti muutuste tuules, Johannes Aaviku keeleuendus kogus hoogu, mistõttu selle aja publitsistikas oli korraka käibel mitu keelevormi. (Chalvin 2023: 56–71) Näiteks Severjanini nimi oli kirjutatud eri moel: „Sewerjäänin” (vt Visnapuu 1919), „Severjäänin” (Visnapuu 1921), „Sewerjanin” (Kärner 1922a), „Severjaanin” (Tuglas 1922: 124), „Severjanin” (Kärner 1922b: 261), „Sewerjaanin” (Linde 1929). Kes õpetaks luuletajale, kuidas kirjutada oma autorinime? Kuidas seletada, milline kuuest variandist on korrektne ja millest on tekkinud niisugune keeleline virvarr?

Tollal valitsesid ühiskonnas vastakad meeleolud, esines rahvuslikke pingeid. Näiteks Peeter I ausamba paiknemine Tallinna kesklinnas (praegusel Vabaduse väljakul) aastatel 1910–1922 tekitas vabariigi ajal eri reaktsioone, kuni võõra võimu sümbol lõpuks teiseldata. Samuti prooviti 1928. aastal Tallinnas Aleksander Nevski katedraali lammutada, mis ei läinud korda (Sihv 2024). Vene küsimus, integratsioon ja eesti keele õpetamine – nende teemade üle arutlemiseks sobib rahulikum keskkond.

Šumakov lubab endale tsitaadi viimases lauses kaht vastuolulist väidet: Severjanin ei õppinud eesti keelt selgeks, kuid suurem osa eesti luule tõlkeid valmis Kruudi abiga. Sellest võib järeldada, et väiksem osa tõlkeid oli Severjanini iseseisva töö tulemus, mis omakorda eeldab, et ta oskas eesti keelt mingilgi määral.

Võib arvata, et Šumakovi häiris, et tema kui kakskeelse (eesti-vene) autori ja tõlkija eesti keele oskus erines Severjanini omast. Kuid nende lähtepositsioonid olid erinevad: Šumakov sündis Peterburis 1914. aastal, pärast revolutsiooni kolis pere Tartusse, kui Šumakov oli 3-aastane, samal ajal kui Severjanin asus Eestisse 30-aastaselt. Šumakovi (1985: 5–6) memuaaridest selgub, et ta omandas eesti keele loomulikult

viisil lapsepõlvest ja suhtlusest eestlastega, ilma eraldi keeleõppeta. Severjanin pidi ise otsima kontakte eesti keelega ja arenema keeleõppijana.

Järgmine mõttekäik on seotud kurioosumiga eesti kirjandusloos. Selle taustal on asjaolu, et 1935. aastal läksid Severjanin ja Kruut (mitteametlikult) lahku. See oli Kruudi raske südamega tehtud otsus, sest mees hakkas elama teise naisega; tema uueks elukaaslaseks sai vene ja prantsuse keele õpetaja Vera Korendi (Zapolskaja, Koreneva; 1903–1990) (Ponomarjova 2016). 1937. aastal tuli Toilasse kultuurihuviline ajakirjanik, kes soovis vestelda Igor Severjaniniga tema 50. sünnipäeva puhul, kuid kodus oli arusaadaval põhjusel vaid Felissa Kruut. Intervjueerijal polnud aimu, mis draama oli lahti rullunud, mistõttu ta esitas küsimusi, nagu miskit poleks juhtunud. Kruut ei teinud sellest välja ning raske südamega vastas küsimustele Severjanini kohta nagu vanasti. Kruudi vastused olid emotsionaalselt laetud ja Severjanini suhtes mõnevõrra üleolevad. Küsimusele, kas luule tõlkimiseks tuleb tunda eesti keelt, vastas Kruut, et Severjanin ei oska eesti keelt ja tõlgib hoopis tema: „Mina p a n e n ümber, tema annab vormi, nõnda nagu tarvis” (Kaljumäe 1978: 301).

Kruut kasutab siinkohal olevikuvormi, kuigi selleks ajaks oli tema kooselu Severjaniniga juba minevik. Ta on haavunud, ja vastus meenutab arvete klaarimist. Kruudi reaktsioonist saab välja lugeda, et eesti keel oli Severjanini jaoks võõras. Sellega võib osaliselt nõustuda, sest Severjanin tõepoolest ei vandanud keelt sellisel tasemel, et tõlkida iseseisvalt. Tänapäeva mõistes polnud tema eesti keele oskus C1-tasemel, kuid see ei pruugi tähendada, et ta polnud aastatega omandanud näiteks A1- või A2-taset. Lõppude lõpuks kestis Severjanini kooselu Kruudiga ligi 15 aastat, nad olid pikka aega lähedased sõbrad ja kolleegid, ning juba selle najal võis Severjanin oluliselt täiendada oma eesti keele sõnavara. Kruudil oli ehk kahju, et ta oli panustanud suhtesse Severjaniniga ning abistanud teda reaalsuste tõlgetega, kuid abielu purunes, ja tolle aja kohaselt oli tõlkijana mainitud vaid mees. Ehk siis Kruudi repliiki võib mõista enese väärtuslikkuse ja panuse esiletõstmisena.

Järgmises arvamuseavalduses kõneleb Severjanin ise. Kirjas Rootsis elavale kunagisele austajannale Augusta Baranovale 4. aprillil 1923 märkis ta: „Nende Eestis elatud aastate jooksul ma tõlkisin eesti keelest 3 raamatut, seejuures oskamata eesti keelt. Lähtusin üksnes rütmist, riimidest ja vaistust; proosas, sõnasõnaliselt, tõlkis mu naine ja autorid ise.” (Severjanin 1988: 37)

Et mõista nende sõnade toonaalsust, tuleks ette kujutada Severjanini iseloomu ja temperamenti. Tal oli koleeriku jooni: emotsionaalne, ülevoolav, liialdav ja sagedaste meeoleu kõikumistega. Eeltoodud tsitaadis jutustab Severjanin nagu muinasjutuline parun Münchhausen: „tõlkisin mitu raamatut, oskamata lähtekeelt”. See on poos, koketeerimine. Selleks ajaks oli ta juba viis aastat Eestis elanud ja kasutas eesti keelt nii loomingu kui ka igapäevaelu toimingutes.

Tsiteeritud hinnangud pole ühel või teisel põhjusel neutraalsed ega objektiivsed, ent sellest hoolimata loovad arusaama Severjaninist kui keelte peale andetust loojast.

Ometi kasutas tiitliga „Poeetide kuningas” 1918. aastal pärjatud autor võõrkeelseid sõnu ja neologisme oma loomingu juba varajasel ajal ehk nn Vene-perioodil ning sellel põhines muu hulgas tema edu ja populaarsus.

ФИОЛЕТОВЫЙ ТРАНС

О, Лилия ликеров, – о, Creme de Violette!
 Я выпил грез фиалок фиалковый фиал ...
 Я приказал немедля подать кабриолет
 И сел на сером клене в атласный интервал.¹
 (1911; Severjanin 1995a: 90)

Sarnast poeetilist võtet kasutas Severjanin selle perioodi loomingus omajagu. Maskide vahetamine, kodanliku elustiili ülistamine, maneeritsemine, kuulsuse taotlemine skandaalide kaudu – kõik need olid manipulatsioonid, mida sobis väljendada prantsuse keeles, kuna seda valdasid aadlikud ja nende järeltulijad. Severjanin kasutas prantsuse keele klišeelikke elemente, üldtuntud lekseeme, et saavutada vajalik efekt. Seega oli võõrkeelsete sõnade kasutamine Severjaninile tuttav algusest peale, tal olid selleks oskused ja eesmärgid.

Eesti keel Igor Severjanini loomingus

Severjanin kirjutas kümneid tekste Eesti kohta, ja eesti ainese käsitlemisel on tema loomingus märgata dünaamikat. Ta käis Eestis juba lapsepõlves koos emaga ning alates 1912. aastast iseseisvalt. Oma palves siseministrile mainis ta, et on pidevalt Eestis alates 1914. aastast, kuigi tegelikult elas ta vaheldumisi Eestis ja Venemaal. Lõplikust kolimisest 1918. aastal on luuletaja hiljem korduvalt kirjutanud. Suvitaja vaimustus Eestist ning sügav arusaam Eesti elust ja kultuurist – nende vahel arenes Eesti käsitus Severjanini loomingus. „Nüüd [alates 1918. aasta luuletustest] kujutatakse Eestit Igor Severjanini luules konkreetsemalt, see muutub, kui nii tohib ütelda, reaalsemaks. Taoti suudab poet leida Eesti looduse kirjeldamiseks väga täpseid kujundeid.” (Issakov 1987: 398) Luulekogus „Klassikalised roosid” (1931) ilmneb juba hübriididentiteet: lüürilisel minal on kaks kodu, kunagine Venemaal ja praegune Eestis (Kotjuh 2025).

Eesti keel tuli Severjanini ellu samuti järk-järgult. Severjaninil polnud võimalik õppida eesti keelt riigi korraldatud kursustel, kuna täiskasvanutele keeleõpet esialgu ei pakutud. Eestis käis Vabadussõda. Samuti varjutasid tema keeleõpet isikliku elu probleemid. Severjanin kolis Eestisse pingelisel ajal: Petrogradis-Peterburis olid suured rahutused ja terror, samal ajal pidi ta hoolitsema raskelt haigestunud ema eest, kellega koos ta asuski Eestisse. Memuaristikast ei selgu, kas luuletaja proovis eesti keelt õppida kohe alguses. Küll aga on kirjandusmuuseumis säilinud Siuru liikmete postkaart Severjaninile eestikeelsete tervitussõnadega, mis oli saadetud 28. oktoobril 1918: „Päale võidurikka lahingu „Kommerts’is” tervitus Igorille!” (EKM EKLA,

¹ „VIOLETNE TRANS”: „O, likööride liilia – o, Creme de Violette! / Ma jõin unistuste violetset lille violetset li... / Ma käskisin kohe kutsuda välja ühe kabrioleti / ja istusin hallil vahtral siidintervalli.” Siin ja edaspidi minu joonealused tõlked – I. K.

f 216, m 2:9) See viitab justkui sellele, et Severjanin oskas juba selleks ajaks eesti keelt vähemalt algtasemel.

1921. aastal abiellus Severjanin Felissa Kruudiga ja 1922. aastal ilmus tema esimene tõlge eesti luulest, Henrik Visnapuu „Amores”. 1928. aastal ilmus Tartus eesti luule antoloogia („Поэты Эстонии: Антология за сто лет (1803–1902)”), mille tõlkijaks oli märgitud Severjanin. Seejärel ilmus veel mitu luulekogu tema tõlkes: Henrik Visnapuu „Käoorvik” („Полевая фиалка”, Narva, 1939), Aleksis Ranniti „Akna raamistuses” („В оконном переплёте”, Tallinn, 1938) ja eestikeelsel raamatul „Käesurve” põhinev valik „Via dolorosa” (Stockholm, 1940) ning Marie Underi „Eelöitseng” („Предцветенье”, Tallinn, 1937).

Pilt 1. Severjanini tõlgitud eesti luule antoloogia „Поэты Эстонии. Антология за сто лет (1803–1902)” (Tartu: Вадим Бергман, 1928. 182 lk).

Severjanin oli luuletaja ja artist, keda võiks tänapäeva mõistes võrrelda slämmari ja poplaulja kombinatsiooniga. Tema elu Venemaal koosnes estraadist, publikumenust, impressaario toetusest, reklaamist, ringsõitudest ja hotellides peatumisest. Kui Severjanin sai Eesti kodakondsuse, avanesid talle esinemisvõimalused Euroopas, kus viibis palju vene emigrante.

Siiski on märkimisväärne tõsiasi, et kuigi Severjanin esines Euroopas vene emigrantlikes organisatsioonides ja kirjainimestest kolleegide ees, ei pidanud ta ennast emigrandiks. Ta tegutses ühtaegu vene luuletajana ja eesti kirjanduse saadikuna (Kotjuh 2023: 565–566). Mida kauem ta Eestis elas, seda põhjalikumalt ta juurdus siinsesse kultuurikeskkonda, sealhulgas eesti keelt kasutades – selle üks esimesi näiteid on luuletus:

Sirel, – сирень по-эстонски, –
 Только вчера расцвела.
 Слышишь ли, Tiiu, топ конский?²
 (1920 või 1921; Severjanin 1995c: 74)

Selles esineb kaks eestikeelset sõna ja nende kasutamine on tähenduslik:

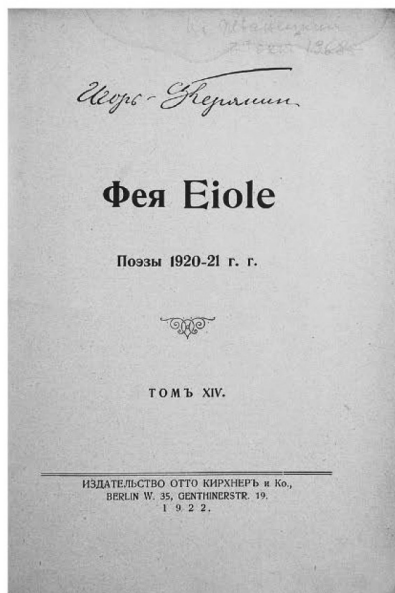
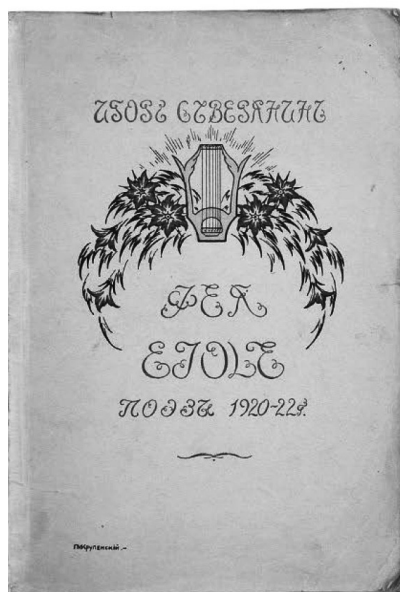
1. Kasutades kõrvuti sõnu „sirel” ja „сирень”, näitab luuletaja, et pealtnäha sarnastel lekseemidel on eri rõhk. Eesti keeles langeb see esimesele silbile ja vene keeles teisele.
2. Luuletaja esitab samas värsis eestikeelse sõna venekeelse vaste – ta hoolib lugejatest, kes ei pruugi mõista eesti keelt. Samasugust võtet kasutab ta edaspidigi.
3. Kirjutades sõna „sirel” ladina tähestikus, Severjanin justkui tutvustab eesti keelt neile, kes seda ei oska. Venemaalt Eestisse kolinud luuletaja on siin eesti keele usku, ta nagu võtaks korra eesti keele õpetaja positsiooni.
4. See, et eesti keeles langeb rõhk üldiselt esimesele silbile, soosib trohheuse kasutamist. Või nagu kirjutas selle kohta Jürgen Rooste: „[---] meie keele- ja luulerütm on ju ikkagi esmalt trohheiline, Kalevipoeglik-Kalevalalik. Eesti keelele on omasem olnud kahesilbiline prosodiaüksus.” (Rooste 2010: 15) Severjanin sobitas eestikeelsed sõnad kolmejalalise värsimõõdu, daktüliga.
5. Inimestel on nimed, eestlastel on nimed. Severjanini esimesed luuletused Eesti kohta olid pigem üldsõnalised: kohalikel olid blondid juuksed, kuid puudusid nimed. 1918. aastast aga esines tema luules juba eestipäraseid pärisnimesid. Võrreldes 1915. aastal Toilas kirjutatud luuletusega: „Нам встречались то дачи, то блондинки-эстонки” („Meile tulid vastu kord suvilad, kord blondid eestlannad”, Severjanin 1995b: 205).
6. Severjanin kasutas nime Tiiu kirjutamiseks ladina tähestikku – võib-olla soovis ta sellega rõhutada, et tegu on eesti rahva esindajaga.

Ofelia García (2017: 16–17) transkeelsuse idee ütleb, et mitmekeelne inimene ei valda eri keeli, ei vali üht ega teist keelt, vaid elab ja läviv nende keskel, luues mitmekeelset teksti nii, et eri keeled ja lekseemid on tema jaoks üks tervik. See arusaam meenutab Severjanini lähenemist eesti keelele. Eesti-perioodil avaldas ta oma uued raamatud Eestis ja Euroopas, sõltuvalt sellest, kes teeb käsikirja eest parema pakumise. Ta ei loobunud eesti keele kasutamisest ka siis, kui teadis, et raamat ilmub välismaal ja sealsed lugejad ei pruugi seda keelt mõista – Severjanin kasutas seda ikka, tal oli selleks sisesund.

1922. aastal ilmus Severjaninil Berliinis luulekogu pealkirjaga „Фея Еиоле”. Võib vaid ette kujutada, kuidas Berliinis elavad venekeelsed lugejad reageerisid sellisele pealkirjale. Luulekogu nimiluuletus algab stroofiga:

² „Sirel – сирень eesti keeles – / Alles eile õide puhkes ta. / Kas kuuled, Tiiu, hobuse kapjade kuminat?”

Кто движется в лунном сиянье чрез поле
 Извечным движеньем планет?
 Владычица Эстии, фея Eiole.
 По-русски eiole есть: нет.³
 (1920 või 1921; Severjanin 1995c: 73)

Pilt 2. Severjanini luulekogu „Фея Eiole: Поэзы 1920–21 г.г.” (Берлин: изд. Отто Кирхнер, 1922. 118 lk), illustreerinud Pavel Krupenski.

Tsiteeritud stroofis on jälle mitu tähelepanuväärset tõika:

1. Autori keeleline lugejasõbralikkus. Neljandas reas selgub, mida tähendab salapärane eestikeelne väljend.
2. Sõnade „ei ole” kokku kirjutamine. Vahest on see kõla ja värsimõõdu tõttu. Võib-olla jäi luuletaja mällu kuulnud fraas sellisena, nagu ta selle fikseeris, selleks et säilitada isikupära.
3. Romantilise luuletuse teema. Luuletus räägib kaunist, kuid kättesaamatust eesti neiust, kes tõrjub kõik venelasest noormehe lähenemiskatsed. Neiu vastused, kuigi ei anna lootust romantilisele loole, tunduvad noormehe jaoks nagu muusika. Ta hääl ja eesti keele kõla mõjuvad noormehele joovastavalt.
4. Eri keelte riimimine. Severjanin paneb esimest korda riimi eesti ja vene keele sõnad: „поле” – „eiole”. See on julge ja värske leid.

³ „Kes liigub kuupaistes üle välja, / Iidse planeetide liikumisega? / Eesti valitsejanna, haldjas Eiole. / Vene keeles „eiole” tähendab: нет.”

5. Sõnade „фeя” ja „eiole” kooskõla. See on õnnestunud lahendus, mis seob kaks keelt ühise kõlaga. Severjanin loob siin assonantsi. Arne Merilai oletas ühel seminaril 2022. aastal, et Severjanini peen töö vokaalidega võis mõjutada Valmar Adamsi luulet ja teoreetilisi arusaamu värstiõpetusest ning selle mõjul hakkas Adams kasutama teadlikult assonants- ehk irdriimi.
6. Semantilise mängu rakendamine. Stroofi viimane rida kätkeb kahe keele vahelist mängu: „eiole” – „есть” – „нет”. See on peen, vastuoluline ja mitmetähenduslik, meisterlik teostus.

Eesti keele kasutamine venekeelse teksti sees, kus segunevad keelte grammatilised ja semantilised iseärasused, on kooskõlas García transkeelsuse kontseptsiooniga. Seejuures üht keelt võib inimene osata kõrgtasemel ja teist alles omandada – need moodustavad keeleõppija jaoks ikkagi terviküsteemi. García (2010: 519–521) rakedab selle lähenemise puhul termineid *keeletamine* või *keeletsemine* (ingl *language*) ja *etniseerimine*, *etnilistamine* (*ethnifying*). Mõlema termini puhul tuletasin *mine*-liite abil tegusõnast teonime – et enda kujutamise ja oma identiteedi kujundamise protsessis rõhutada enda ja teiste pidevat vastastikmõju muutuvates oludes. Etniline päritolu on kindel kategooria, ent etnilisus on tinglik: kui vene luuletaja kasutab eesti keelt, võib ta tunda end eestlasena. Nii nagu eestikeelne sõna võib leida oma koha venekeelses luuletuses, võib autor leida oma tavapärase identiteedi sees ruumi teise rahvuskultuurilise määratluse jaoks.

Veel üks näide, luuletusest „Märts”:

На солнце дров ольховых стопик
Блестит, как позлащенный мел,
И соловей, – эстонский: ööpik, –
Запеть желанье возымел...⁴
(1918; Severjanin 1995b: 547)

Siin on taas loodud riim eesti ja vene keele vahel: *стоник* 'virn, riit' langeb häälduselt kokku eestikeelse ööbikuga (van *ööpik*), mis on kolmandas reas esitatud venekeelse sõna *соловей* tõlkena. Seejuures on trohheuses linnunimetus põimitud hoopis jambilisse värssi.

1930. aastatel kasutas Severjanin eesti keelt veelgi julgemalt, luues riime nii eesti keelsete sõnade kui ka Eesti elu tähistavate nimedega, segariime tuli aina juurde: *шарф* ('sall') – *järv*, *пойло* ('solk') – *Toila*, *четверг* ('neljapäev') – *Wesenberg*, *Дорпата* (Dorpat) – *лeптa* ('lepton'), „*Quo vadis*” – *Madis* jne. Näiteid pole palju, kuid need on omapärased ja ilmekad. Eestis elav muukeelne inimene, kellel on tugev isiklik side selle maaga, võib kasutada võõra jaoks ebatavalisi sõnu ja riime, kuid selleks tuleb mingil määral osata eesti keelt. Nii võib inimeses avalduda *keeletsemine* ja/või *etnilistamine*.

⁴ „Päikeses virn lepaahalde / Läigib kui kullatud kriit, / Ja соловей, – eesti keeles: ööpik, – / Tundis soovi laulda...”

По долгу кайтселита я с ружьем
 До четырех утра брожу вдоль хижин,
 Расползшихся чудовищным ужом.⁵
 (1919; Severjanin 1921: 51)

Luuletaja on metakeelse pädevusega mugandanud sõna *kaitseliit*, mis esineb tekstis kirillitsas. Seda võtet võib mõista võõrkeelse sõnavara kodustamisena (erinevalt varasemast juhtumist, kui Severjanin kirjutas eestikeelsed sõnad ja nimed ladina tähestikus).

Valmar Adams oli Severjanini lähedane vestluskaaslane ega toetanud müüti, nagu luuletaja poleks osanud eesti keelt: „Olemasolevaid andmeid kokku võttes jõuame otsusele: Severjaninil oli küllaldane passii vne eesti keele oskus, et luuletuste tekstist üldjoontes aru saada. Aga tal puudusid eesti luule mõistmiseks kindlasti vajalikud nn. tekstivälised komponendid, eriti arusaamine eesti rahva arengukäigust ja ühe või teise poeedi loomingut üldilmest.” (Adams 1977: 326)

Adamsi iseloomustus pretendeerib täpsele hinnangule: piisav passiivne keeleoskus. García, kes on aastaid tegelenud kakskeelsuse uurimise ja õpetamisega, pakub transkeelsuse mõtteraamistikus veel ühe termini: *emergent bilinguals* ehk algajad kakskeelsed (García jt 2008) inimeste kohta, kes alles õpivad teist keelt. See termin ei viita ainult teise keele omandamise algusele, vaid ka tulemusele ning soovile olla pädev kahes keeles ja kahes kultuuriruumis. Termin *algaja kakskeelne* kätkeb nii olemasolevat kui ka kujunevat identiteeti.

1940. aasta juunis, kui Severjanin haigestus oma uues kodus Narva-Jõesuus, kajastas tema olukorda ajaleht Vesti Dnja: „Muutlikud maailmasündmused panevad teda kindlasti ootama ajalehe saabumist, ja ta loeb mitte ainult vene ajalehti, vaid ka eesti ajalehti” (Vesti Dnja 1940). Kirjandusmuuseumis on hoiul raamatud Severjanini koduraamatukogust, sealhulgas eri autorite eestikeelsed luulekogud. Raamatud on sageli varustatud märkmetega, mille käekiri meenutab Severjanini oma.

Saara Lotta Linno (2022) on analüüsinud mitmekeelsuse ilminguid eesti luules, eriti XXI sajandil. Sotsiolingvistika ja kontaktlingvistika lähenemisviisidest valib ta kontaktlingvistika võimalused ning vaatleb eksplitsiitselt mitmekeelseid tekste, **kuidas** on need teostatud. Siinse artikli eesmärk on uurida, **miks** kasutas Severjanin eesti keelt. Linno lähtub Yasemin Yildizi monograafiast „Teispool emakeelt” („Beyond the Mother Tongue: The Postmonolingual Condition”, 2012), kus esinevad mõisted *üks- ja mitmekeelsuse vaheline pingeväli* ja *ükskeelsusjärgne* (ingl *postmonolingual*) (Yildiz 2012: 4). Need terminid lõhuvad ükskeelsuse diktaadi ning peavad lugu eri keeltest, mida tänapäeva inimene võib globaliseerivas maailmas kasutada. Taoline paradigma haakub García pakutud terminiga *algajad kakskeelsed* – sest seegi ületab ühe keele põhimõttelise olulisuse.

Luuletaja amet on üksildane. Autoril on vabadus kirjutada, mida ja kuidas ta soovib. Severjanin katsetas eesti keelega pika aja jooksul ja mitmekesiselt. Ta töötas eesti keele kallal juba Eesti-perioodi alguses, olles poissmees, abielludes eestlannaga,

⁵ „Kaitseliidu teenistuses ma relvaga / Kuni kella neljani hommikul ekslen mööda onne, / Mis valguvad laiali nagu kole nastik.”

samuti pärast abielu lagunemist 1930-ndatel. Severjanin tegeles eesti keelega vabahtlikult ja iseseisvalt, kasutades tavatut sõnavara. Toodud näidete põhjal võib järeldada, et Severjanin oskas piisavalt eesti keelt, nii et teda võib pidada algajaks kakskeelseks autoriks.

Igor Severjanini transkeelsus kui hübriidentiteedi tugi

Severjanin kasutas eestikeelseid lekseme oma venekeelsete luuletuste sees järjepidevalt ja eesmärgikindlalt. Loodud riimid nagu *уарф* – *järv* on kõnekad, mitte pelgalt mäng, lingvistiline provokatsioon või koketerii publikuga. Jah, selles riimis pole fonoloogilist täpsust, Severjanin ei vallanud eesti keelt sellisel tasemel, et mõista selle foneetilisi iseärasusi. Ent oluline on tegutsemissuund, tahe avardada oma identiteeti. Eesti-perioodi luuletused on teistsugused, tõsised ja mõtisklevad, ja eesti keele kasutamine toetab vastavat tundelaadi.

Severjanini eesti keele kasutamist aitab mõista Mihhail Bahtini (1963: 167) arutlus kultuuride mitmehäälsusest. Severjaninil saavad sõna eri kultuuriliste ruumide esindajad, neil on erinev päritolu, taust ja keel: mitmekeelsus võib ilmned lausa ühes luuletuses, kui eestikeelne lekseem satub venekeelse luuletuse sisse. Bahtini (1986: 297) sõnul eeldab humanitaaria „mõtteid mõtetest”, „üleelamisi üleelamistest”, „sõnu sõnadest”, „tekste tekstidest”. Lugeja osa on tõlgendada autori lahendusi.

Tänapäeva keeleteadlane Tatjana Kravtsova (2014: 26) kõneleb autori keelelisest tundlikkusest ja võimest reflekteerida keele üle: „Metalingvistilise pädevuse alusel läbiviidud metalingvistiline refleksioon ei ole niivõrd keele peegeldus, kuivõrd peegeldus selle kandjast, tema mõtlemise, kultuuri, käitumise kohta.” Sellest vaatevinklist on eriti tähenduslik Severjanini luulekogu „Klassikalised roosid” (1931), mahukas teos, kus on autori 1920. aastate looming. Olen sellest raamatust põhjalikumalt kirjutanud teisel (Kotjuh 2025), siin soovin käsitleda ühte süžeed sellest.

Olles algaja kakskeelne autor, otsustas Severjanin rakendada seda kogemust oma luuletajatöös. Raamatus on ligi 40 luuletust, mis kujutavad Eestit: selle ühiskonda, majandust, kultuuri, loodust. Severjanin harrastas kalalkäimist Toila kandis ning seegi kajastub ta raamatus.

Sisukorrast leiab näiteks selliseid pealkirju: „Озеро Рэк” („Rääkjärv”), „Озеро Лийв” („Liivjärv”), „Озеро Конзо” („Kontso järv”), „С озер незамерзших” („Jäävabadelt järvedelt”), „На Эмбахе” („Emajöel”, sks *Embach*). Mida võib küll mõelda autor, kes loob luuletsükli selliste pealkirjadega? Üritan vastata Severjanini eest:

1. Eesti loodusmaastikud olid Severjanini igapäevaelu osa.
2. Eesti veekogude mainimine kirillitsas tähendab nende kodustamist.
3. Luuletaja ei hõivanud Eesti loodust nagu turistid Tallinna vanalinna, vaid tähistas teatud veekogud oma harjumuspärase alana.
4. Ta oli piisavalt harjunud eesti keelega, et nimetused nagu Rääkjärv (*озеро Рэк*) ei kõlanud tema jaoks eksootiliselt, ta kasutas neid vabalt kõnes ja kirjas.

Niimoodi võis mõelda 1920-ndatel luuletaja, „Poetide kuningas”, kes oli olnud menukas esineja Venemaal ja oli seda nüüd üle Euroopa (Jugoslaavias, Bulgaarias, Poolas, Rumeenias, Saksamaal, Soomes, Prantsusmaal jm). Ta viis vene emigrantidest kuulajatele tükikese Eestit. Seda olnuks raske teha, kui ta oleks toetunud vaid oma senisele identiteedile. Suhtlemine eestikeelsete kolleegidega, igapäevane elu eestikeelses maapiirkonnas, eesti kirjanduse tõlkimine, pikk kooselu eestlannast abikaasaga, Eesti loodusmaastikud – kõik see mõjutas tema poetikat ja soodustas Eesti-põhist identiteeti, emotsionaalset sidet uue kodumaaga, millele ta jäi truuks kuni surmani.

Severjaninist sai kujundlik sidekriips kahe sõna vahel, sild kahe keele ja kultuuri vahel. Homi K. Bhabha (1994: 2) nimetab niisugust positsiooni hübriididentiteediks: see on vahepealne ruum (ingl *interstitial space*), olemine teispool (*being in the beyond*), üleminekuala (*interstitial passage*). Selles olekus aimub Bahtini mitmehäälsus, kus igal häälel on oma koht, tähendus, õigus, mõte. Hübriididentiteediga autor võimaldab kõlada eri häätel, keeltel, kultuuridel, traditsioonidel; ta kogeb ja kogub neid ning vahendab eri kultuuriruumides.

Olen eespool kirjeldanud Severjanini loometöö tausta, st võimalikult täpset ajaloolist pilti, mis aitab mõista loomeisiku otsuste loogikat. Ent samamoodi võib ette kujutada olukordi, mille kohta puudub info, kuid mis on sarnased teadaolevate juhtumitega. See mõtteeksperiment aitab ilmestada peategelase tegutsemist minevikus. Eret Talviste (2023: 934–935) kasutas hiljuti niisugust lähenemist, toetudes Saidiya Hartmani (2008) „kriitilise loolooma” meetodile (ingl *critical fabulation*). Meetod seisneb selles, et kui minevikus fikseeritud info on sageli napp, siis kriitiline hoiak aitab täita lüngad ja luua minevikust terviklikuma pildi.

Selle meetodi valguses võib ette kujutada järgmist olukorda: Severjanin esineb Pariisis (see juhtus paar korda), saalis on ammused sõbrad-tuttavad, nende seas Marina Tsvetajeva. Severjanin teatab publikule, et nüüd kõlab poees „Озеро Конзо” („Kontso järv”). See on pikk luuletus, kaheksa nelikvärssi. Luuletaja kirjeldab, kuidas järv välja näeb, teeb tähelepanekuid ümbruse kohta, räägib taimedest ja lõhnadest, nimetab veekogu kalu. See on fotograafilise täpsusega poetiline visand, mis kätkeb konkreetseid jooni, intensiivseid värve ja õrnu pooltoone, samuti puhtaid riime ja täpset rütmiskeemi. Puändina kõlab universaalne mõttetetera:

И солнце садится. И веет прохлада.
И плещется рыбой вечерней вода.
И липы зовут монастырского сада,
Где ночи – как миги, и дни – как года...⁶
(1928; Severjanin 1996: 88)

Publik ootab efektset burleski, et varsti kõlaksid „Ananassid šampanjas”. Kuid ei – Eesti-perioodi Severjanin on kammerlik ja tark looduslüüririk. Mõni publikust märkab, et Severjanin on hakanud „eestlaseks” muutuma. Severjanini välisesinemiste

⁶ „Ja päike loojub. Ja korraka jahe. / Ja vesi mulistab nagu õhtune kala. / Ja kloostriaeda pärnad kutsuvad, / Kus ööd on kui hetked ja päevad nagu aastad...”

retseptsiooni põhjal paistab, et midagi taolist oli juhtunud eri riikides. Näiteks tema esinemiste kohta Belgradis 1930. aastal kirjutati kohalikus ajalehes pikem reportaaž, milles märgiti: „Luuletused Eesti järvedest ja Põhja-Läänemere rannikust, kus luuletaja leiab nii oma hingamise kui ka nõrkuse, Igor Severjanin avaldub nüüd teise sügava südame tuksumisega, ettevaatliku ja instinktiivsega” (Politika 1930). 1931. aasta veebruaris jõudis Severjanin Pariisi, kus teda tuli kuulama Tsvetajeva, poetess kirjutas pärast muljetest (saatmata) kirjas Severjaninile: „Te olete kasvanud, muutunud lihtsamaks. Teist on saanud suurte joonte ja suurte asjade poeet. Olete avastanud selle, mis on teile alati natuke avatud olnud – looduse. Lõpuks olete selle täielikult rüütnud...” (Tsvetajeva 1991: 412) 1940. aasta alguses tähistas Severjanin oma loometegevuse 35. aastapäeva, mille puhul Riia ajaleht Segodnja avaldas kriitik Pjotr Pilski artikli luuletaja Eesti-perioodi loomingust: „Aga Peterburi on surnud ja Igor Severjanin on uuesti sündinud. Pealinna eksitused on mööda läinud, grimassitav linn on kustunud, kõik osutus hetkeliseks viirastuseks. Nüüd on linn Severjanini poolt neetud.” Luuletaja on leidnud lohutust maavaikuses: maalilises Toilas või Narva-Jõesuus, pühendudes kalastamishobile, „olles armunud Müncheni õnge ning andudes öistele unistustele ja raamatutele”. (Pilski 1940)

Reportaažidest selgub, et Severjanin luges välisesinemistel vaheldumisi kunagi kuulsaks saanud luuletusi ja Eesti loodust ülistavaid värse. Saksa filosoof Wolfgang Welsch kirjeldaks sellist kompositsiooni kui kultuuriülest või transkultuurilist (sks *Transkulturalität*). Ta hakkas kasutama seda mõistet 1990-ndatel, öeldes: „Meie kultuurid on *de facto* juba ammu lakanud olemast homogeensed ja eraldiseisvad; neid iseloomustab segunemine ja läbipõimumine kuni nende tuumani välja. Ma nimetan seda kultuuride uut vormi transkultuuriliseks, sest see ületab traditsioonilise kultuurikontseptsiooni ja traditsioonilisi kultuuripiire kui enesestmõistetavust. Transkultuurilisuse mõiste püüab seda muutunud kultuurilaadi päevavalgele tuua.” (Welsch 1997: 4)

Severjanin tegutses samamoodi oluliselt varem. See oli tema isiklik koostööle ja eri ideede sünteesile suunatud valik. „Transkultuurilisuse kontseptsiooni eesmärk on ühendav, mitte eraldav arusaam kultuurist. Selle eesmärk on kultuur, mille pragmaatilised saavutused ei seisne tõrjumises, vaid pigem lõimumises.” (Welsch 1994: 16)

Severjanin töötas Eesti materjaliga ja töötles seda enda tarbeks:

НА ЭМБАХЕ

Ее весны девятой голубые
 Проказливо глаза глядят в мои.
 И лилию мне водяную Ыйэ
 Протягивает белую: „Прими ...”⁷
 (1929; Severjanin 1996: 104)

⁷ „Ta üheksanda kevade sinised silmad / Naerutavad vallatult minu omadesse. / Ja valge vesiroosi, Õie, / Ulatab mulle: „Võta vastu...””

Siin on veel üks irdriim, kus saavad kokku eesti nimi Õie ja vene omadussõna *голубые* ('helesinised'). See on virtuoosne riimivõte ja ühtlasi haruldane juhus, kus venekeelse poeetilise teksti sees esineb sõna, mis algab suure *h*-tähega.

Kokkuvõte

Igor Severjanini Eesti-periood (1918–1941) tõi autorile mitmeid väljakutseid. Ta pidi otsustama, kas säilitada oma senine kultuuriline identiteet või pöörata tähelepanu muu hulgas Eesti kultuurielule ja -ainesele. Severjanin otsis suhtlust eesti kirjanduse esindajatega ja pidas oluliseks nende teoste tõlkimist vene keelde.

Kuigi mõni kaasaegne hindas kriitiliselt Severjanini eesti keele oskust, väitsin artiklis esiteks, et Severjanin valdas eesti keelt vähemalt algtasemel ja kriitikute hinnangud olid eri põhjustel subjektiivsed. Teiseks analüüsisin eesti keele kasutamist Severjanini venekeelsetes luuletustes. Kuigi selliseid juhtumeid ei olnud palju, olid need kõnekad. Autor kasutas ebatavalisi lekseeme ja sõnaliike, kuid ei eksinud eesti keele sõnarõhuga. Ta lõi eesti-vene riime ja irdriime. Ofelia García terminoloogiast lähtuvalt tegutses Severjanin vähemalt algaja kakskeelse autorina.

Kolmandaks tõin esile, et Severjanin kasutas eesti keelt, kuna Eesti-perioodil arenes tal uus identiteet, mida ta soovis väljendada oma loomingus. Severjanini selle ajajärgu loomingut iseloomustab Mihhail Bahtini mõiste *kultuuride mitmehäälsus*, nii ülekantud kui ka otseses tähenduses. Tekstide iseloom annab alust arvata, et eri keelte (eesti ja vene) kasutamine peegeldab Eesti-poolse identiteedi ja koos sellega hübriididentiteedi tekkimist Severjanini isiksuses. Homi K. Bhabha järgi ühendab ja tasakaalustab hübriididentiteet vähemalt kahte identiteeti. See on nii ka Severjanini loomingus, kus peegeldub Eesti aines ning mida võib pidada transkultuuriliseks meetodiks Wolfgang Welschi määratlusest lähtuvalt. Hübriididentiteediga autorid püüavad oma loomingus integreerida eri kultuure.

Eesti keele kasutamine Igor Severjanini loomingus on oluline märk tema kaasaatusest Eesti kultuuri.

ARHIIVIALLIKAD

Eesti Kirjandusmuuseum (EKM), Eesti Kultuurilooline Arhiiv (EKLA)

f 216 – Igor Severjanin.

KIRJANDUS

Adams, Valmar 1977. Vene kirjandus, mu arm. Kirjandusteaduslikke artikleid ja esseesid. Tallinn: Eesti Raamat.

Bahtin 1963 = М. М. Бахтин, Проблемы поэтики Достоевского. Москва: Советский писатель.

Bahtin 1986 = М. М. Бахтин, Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство.

- Belobrovtseva, Irina; Meimre, Aurika 2015.** Sõdadevaheline vene emigratsioon suures ilmas ja väikeses Eestis. – *Methis. Studia humaniora Estonica*, nr 15, lk 28–46.
<https://doi.org/10.7592/methis.v12i15.12114>
- Bhabha, Homi K. 1994.** *The Location of Culture*. New York: Routledge.
- Chalvin, Antoine 2023.** Johannes Aavik ja eesti keeleuendus. (*Gigantum humeris.*) Tlk Heete Sakhai. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- García, Ofelia 2010.** Conclusion: Language and ethnifying. – *Handbook of Language and Ethnic Identity: Disciplinary and Regional Perspectives*. Kd 1. Toim Joshua A. Fishman, O. García. Oxford: Oxford University Press, lk 519–534.
- García, Ofelia 2017.** Problematizing linguistic integration of migrants: The role of trans-language and language teachers. – *The Linguistic Integration of Adult Migrants: Some Lessons from Research. L'intégration linguistique des migrants adultes: Les enseignements de la recherche*. Toim Jean-Claude Beacco, Hans-Jürgen Krumm, David Little, Philia Thalgott. Berlin: De Gruyter, lk 11–26. <https://doi.org/10.1515/9783110477498-005>
- García, Ofelia; Kleifgen, Jo Anne; Falchi, Lorraine 2008.** From English Language Learners to Emergent Bilinguals. (*Equity Matters: Research Review 1.*) Teachers College, Columbia University.
- Hartman, Saidiya 2008.** Venus in two acts. – *Small Axe*, kd 12, nr 2, lk 1–14.
<https://doi.org/10.2979/SAX.2008.-.26.1>
- Issakov, Sergei 1987.** Eesti Igor Severjanini loomingus. – *Keel ja Kirjandus*, nr 7, lk 395–404.
- Kaljumäe, Voldemar 1978.** Üks kauge hommik Pühajõe lauliku kodus. – *Keel ja Kirjandus*, nr 5, lk 301–302.
- Kodakondsuse seadus 1922.** Riigi Teataja, nr 136, I, 6. XI, lk 661–663.
- Koznova 2011** = Наталья Кознова, Мемуары русских писателей-эмигрантов первой волны: концепции истории и типология форм повествования. Диссертация на соискание учёной степени доктора филологических наук. Москва: Московский Государственный Университет.
- Kotjuh, Igor 2023.** Tõrked Eesti venekeelse kirjanduse omaks tunnistamisel 1918–1940. Igor Severjanini juhtum. – *Keel ja Kirjandus*, nr 6, lk 555–574.
<https://doi.org/10.54013/kk786a1>
- Kotjuh, Igor 2025.** Rahvus-kultuuriline enesemääratlemine eesti kirjandusloos. Luulekogu „Klassikalised roosid” (1931) kui Igor Severjanini hübriididentiteedi peegeldus. – *Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamat*. (Ilmumas.)
- Kravtsova 2014** = Татьяна Кравцова, Содержательно-прагматический потенциал метаязыкового комментария в англоязычном художественном дискурсе. Барнаул: Алтайский государственный педагогический университет.
- Kruus 1986** = Рейн Круус, Новые данные о жизни и творчестве Игоря Северянина. – *Труды по русской и славянской филологии. Литературоведение. Литература и публицистика: Проблемы взаимодействия*. (Ученые записки Тартуского государственного университета 683.) Ред. М. Б. Плюханова. Тарту, с. 32–37.
- Kärner, Jaan 1922a.** Severjanin – Visnapuu – Kussikav. Äärmärkused ühe kirjandusliku enesetapmiskatse puhul. – *Päevaleht* 30. III, lk 2.
- Kärner, Jaan 1922b.** Eesti uuema lüürika arenemisteedelt. – *Kirjandus – kunst – teadus*. Päevalehe erileht 21. VIII, nr 33, lk 257–261.

- Linde, Bernhard 1929.** Eesti lüürikat Vene keeles. – Postimees 22. VIII, lk 5.
- Linno, Saara Lotta 2022.** Mitmekeelsuse poeetika Eesti nüüdisluules: kuus juhtumit. Magistritöö. Tartu Ülikool, humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, kultuuriteaduste instituut.
<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/cc4fb571-694e-4896-96b5-744b4d417e1d/content>
- Pilski 1940** = Петр Пильский, Игорь Северянин. 35-летие литературной деятельности. – Сегодня 2. II, с. 4.
- Politika 1930** = Вече Игора Северянина. – Политика 24. XI, с. 7.
- Ponomarjova 2016** = Галина Пономарева, К биографии гражданской жены Игоря Северянина В. Б. Коренди. – Культура русской диаспоры: судьбы и тексты эмиграции. (Russian Culture in Europe 13.) Ред. Александр Данилевский, Сергей Доценко, Федор Поляков. Vienna: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, с. 77–88.
- Rooste, Jürgen 2010.** Saatesõna. – Eesti haiku. Toim J. Rooste. Tallinn: Näo Kirik, lk 11–17.
- Severjanin 1920** = Игорь Северянин, Вербэна. Юрьевъ: Одамесь.
- Severjanin 1921** = Игорь Северянин, Менестрель. Новейшие поэзы (Т. 12.). Берлин: Москва.
- Severjanin 1988** = Игорь Северянин, Письма к Августе Барановой. 1916–1938. (Acta Universitatis Stockholmiensis: Stockholm Studies in Russian Literature 24.) Составление, подготовка текста, введение и комментарии: Бенгт Янгфельт, Рейн Круус. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Severjanin 1995a** = Игорь Северянин, Сочинения в пяти томах. Т. 1. Санкт-Петербург: Logos.
- Severjanin 1995b** = Игорь Северянин, Сочинения в пяти томах. Т. 2. Санкт-Петербург: Logos.
- Severjanin 1995c** = Игорь Северянин, Сочинения в пяти томах. Т. 3. Санкт-Петербург: Logos.
- Severjanin 1996** = Игорь Северянин, Сочинения в пяти томах. Т. 4. Санкт-Петербург: Logos.
- Sihv, Elo 2024.** Tallinna Aleksander Nevski katedraali lammutamise katse 1928. aastal. Magistritöö. Tartu Ülikool, humanitaarteaduste ja kunstide valdkond, usuteaduskond.
- Šumakov, Jüri 1985.** Tartu tiivustusel. Esseid ja memuaare. Tallinn: Eesti Raamat.
- Talviste, Eret 2023.** Mõeldes rahust rongisõidu ajal ehk kui Leida Kibuvits ja Virginia Woolf oleksid kohtunud. – Keel ja Kirjandus, nr 8–9, lk 933–952.
<https://doi.org/10.54013/kk788a10>
- Tsvetajeva 1991** = Марина Цветаева, Об искусстве. Москва: Искусство.
- Tuglas, Friedebert 1922.** Eesti kirjandus 1921 a. – Kirjandus – kunst – teadus. Päevalehe erileht 15. IV, nr 16, lk 122–126.
- Vabadussõda 2024.** – Vikipeedia 20. IX. <https://et.wikipedia.org/wiki/Vabaduss%C3%B5da>
- Vesti Dnja 1940** = Вести дня 5. VI, с. 2.
- Visnapuu, Henrik 1919.** Igor Sewerjäänin. – Postimees 26. V, lk 5–6.
- Visnapuu, Henrik 1921.** Vanad ja vastsed poeedid. Tallinn: Noor-Eesti.

Welsch, Wolfgang 1994. Transkulturalität, die veränderte Verfassung heutiger Kulturen. – Via Regia. Blätter für internationale kulturelle Kommunikation, kd 20, lk 1–19.

Welsch, Wolfgang 1997. Die veränderte Verfassung heutiger Kulturen.
https://www.via-regia.org/bibliothek/pdf/heft20/welsch_transkulti.pdf

Yildiz, Yasemin 2012. Beyond the Mother Tongue: The Postmonolingual Condition. New York: Fordham University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt13x0cqr>

Igor Kotjuh (sünd 1978), MA, eesti kirjanduse doktorant Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudis (Ülikooli 16, 51003 Tartu), igor.kotjuh@gmail.com

Estonian language in the works of Igor Severyanin: Translanguaging supporting hybrid identity

Keywords: identity, hybrid identity, identity theory, literary history, Igor Severjanin, translanguaging

This article explores the use of the Estonian language in the works of poet Igor Severyanin (Igor Vasilyevich Lotaryov, 4 May [16 May] 1887, St. Petersburg – 20 December 1941, Tallinn). The opening section provides background: the birth of the Republic of Estonia and the poet's permanent relocation to Estonia at the age of 30 occurred almost simultaneously. Memoirs from the time reveal a myth portraying Severyanin as lacking a talent for languages, claiming he never mastered Estonian. This article challenges that myth and argues the opposite. Severyanin's efforts were directed at deeply rooting himself in Estonia: acquiring Estonian citizenship, maintaining close relationships with Estonian writers, collaborating with the Estonian Cultural Endowment, marrying an Estonian, befriending the Henrik Visnapuu family, translating Estonian literature into Russian, and incorporating Estonian words into his Russian-language works. The article examines Severyanin's linguistic experiments in Estonian through the lens of Olivia García's concept of translanguaging, moving towards an analysis of the poet's identity. The study draws on Mikhail Bakhtin's theory of "polyphony", Homi K. Bhabha's concept of the "Third Space", and Wolfgang Welsch's idea of "transculturality". The aim is to demonstrate the existence of a hybrid identity through Severyanin's translanguaging (and emerging bilingualism).

Igor Kotjuh (b. 1978), MA, PhD student in Estonian literature at the Institute of Cultural Research of the University of Tartu (Ülikooli 16, 51003 Tartu), igor.kotjuh@gmail.com